

הנס כגורם מעורר מבחינה תורנית עם שחרורו של נתן שצ'רנסקי

בני גור

קשה שלא לראות נס בעלייתו של שצ'רנסקי ארצה. כיצד הצליח להשרד ולהשאר בחיים לאחר כל שנות הסבל, הרעב והמאסר שעברו עליו?! כיצד נשאר שפוי בדעתו ואיתן ברוחו? כיצד התאגד כל העולם המערבי מאחורי אביטל וסייע לה בלחץ בלתי פוסק על שלטונות הסובייטיים, ויותר מהכל: איך התעוררו ברוסיה זו יהודים כה רבים להכיר בעמם (וחלקם אף בדתם) ולעמוד על זכותם לעלות ארצה. מנקודת מבט תורנית, רק נס המבטא את יד ה' והשגחתו יכול לתת לדברים את פשרם. מהי דרך התגובה הראויה של יהודי אשר מתרחש לו נס? יתכן שבתאריך עלייתו לארץ של נתן שצ'רנסקי, בשבוע הראשון לחודש אדר א, מצויה משמעות מסוימת ביחס למימד הניסי שבארוע זה. באדר ניצלו ישראל ע"י הקב"ה מגזירתו הנוראה של המן "להשמיד להרוג ולאבד". במס' שבת, פח, ע"א, מזכירה הגמרא את נס ההצלה בפורים בקשר לנושא אחר שלכאורה אינו שייך כלל לענין חג פורים: "ויתיצבו בתחתית ההר... מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לא שם תהא קבורתכם... אמר רבא: אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב: קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר".

במתן תורה קבלו ישראל את התורה בכפיה, והשלמת תהליך נתינתה היתה בימי אחשורוש כשניצלו מגזירת המן והתעלו למדרגה גבוהה כ"כ עד שקבלו על עצמם את התורה מתוך בחירה ורצון. רש"י מסביר את הקשר בין הנס לבין קבלת תורה מרצון כאמרו: "מאהבת הנס שנעשה להם", מתוך הכרה בנס ובמציאות ה' קבלו את התורה מרצון. יסוד חשוב מלמדת הגמרא: דרך התגובה ההולמת למעשה נס היא קבלה מחודשת של התורה, התחזקות בקשר ובאהבה מרצון של האדם אל

התורה. אין נס מתרחש בלי ליצור תגובה רוחנית מתאימה. נס המשאיר את האדם באדישות מורה על אטימות ונמיכות קומה רוחניים. התגובה הראויה - התעלות רוחנית והעמקת היחס לתורה. הרב חיים שמואלביץ', "המשגיח ממיר" זצ"ל, בשיחתו "ההכנה לקבלת תורה" (משפטים, תשל"א), מביא את דברי אור החיים, בפירושו לפסוק (שמות יט, ב) "ויסעו מרפידים ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר", המונה שלשה תנאים לקבלת תורה, שלשה שלבי הכנה הנלמדים מתכנו של הפסוק:

א. התחזקות בלימוד התורה, שנאמר "ויסעו מרפידים". "לא בא להודיע מקום שממנו נסעו... אלא נתכוון לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים כמו שמצינו שדרשו כן רז"ל בפ' וילחם עם ישראל ברפידים ברפיון ידים, והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם...". עזבו את הרפיון הרוחני והתגברו והתעצמו בעסק התורה. סימוכין לכך שצריך אדם להתחזק ולהתאמץ כדי לקנות תורה, בדרשת חז"ל על הפסוק (במדבר, יט, יד) "זאת התורה אדם כי ימות באהל" - "אמר ריש לקיש, מניין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל" (ברכות, מג, ב). לשון המתה כאן במשמעות של התמסרות ודבקות מוחלטת. דוגמת מופת למדרגה זו הם דברי רש"י על יעקב אבינו על הפסוק (בראשית, כח, יא): "וישכב במקום ההוא" - "לשון מיעוט, באותו מקום שכב אבל י"ד שנים שמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה". וכן במס' שבת (פח, ע"ב): "...היינו דאמר רבא למימינין בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא", ופירש"י: "למימינים - עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודה".

ב. תקון המידות, שנאמר "ויחנו במדבר". "וענין ב' הוא השפלות והענוה כי אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר... שהכל דורכים עליו". (אור החיים, שם). הגמרא במס' נדרים (נה, ע"א): "...כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל - תורה ניתנה לו במתנה...".

וכן, על דרך השלילה, במס' פסחים (סו, ע"ב): "אמר רב יהודה
אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו... מהלל
דאמר מר התחיל מקנטרן בדברים וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי...
ר"ל אמר כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו...". היהירות
והכעס גורמות לשכחת התורה והסתלקותה, ולהיפך, כדי לקבל תורה
יש לתקן את המידות (וכמו שאומרים בסוף תפילת עמידה: "ונפשי
כעפר לכל תהיה" ורק אח"כ: "פתח לבי בתורתך").
ג. אחדות והתחברות, שנאמר "ויחן שם ישראל".

"וענין ג' בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהי'
בד בבד שעליהם אמר הכתוב: חרב אל הבדים, אלא יתוועדו יחד ויחדדו
זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר: ויחן שם ישראל,
לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד והן עתה הם ראויים לקבלת
התורה". (אור החיים, שם). וכן בסוף מסכת דרך ארץ זוטא,
ביתר הרחבה: "הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום
ונעשו חניה אחת, אמר הקב"ה: הרי השעה שאתן להם את תורתי".
אהבת השלום והאחדות מביאים לידי שעת רצון לקבלת תורה.
מדרגה עילאית באחדות ישראל באה לידי ביטוי בדרשת הגמרא על
הפסוק (משלי לא): "שקר החן והבל היופי וגו'", במס' סנהדרין
(כ, ע"א):

"שקר החן - זה דורו של משה ויהושע". רש"י: "עסקו בתורה הרבה".
"והבל היופי - זה דורו של חזקיה". רש"י: "ודורו של חזקיהו
יותר מהם... שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ".
"אשה יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של ר' יהודה ברבי אילעאי
שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה".
הפליא להסביר הרב חיים שמואלביץ 'צ"ל, (שם), כי הרעיון המודגש
ביחס לדורו של ר' יהודה הוא מדרגת האחדות הגבוהה שבה התייחסו
זה לזה. עפ"י דרך הטבע לא ניתן כלל להתכסות ששה אנשים בבגד
אחד, וזה אפשרי רק בתנאי שכל אחד דואג לזולתו ומכסה את חברו,
וזוהי ההכנה מהדרגה העליונה שעל ידה זוכים לקבלת התורה.

תגובה נוספת המתבקשת כתוצאה מהתרחשות נס - הכרת תודה לה'

וביטוי מעשי לתודה זו. מדרש שיר השירים (פרשה ד) דן בתגובתו של חזקיהו על ההצלה מידי סנחריב:

"ראוי היה חזקיהו לומר שירה על מפלת סנחריב...

אלא גאה לבו מלומר שירה... א"ר אבא ב"כ אמר

חזקיהו תורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה...

ריב"ל אמר אילו אמר חזקיהו שירה על מפלת סנחריב

היה נעשה הוא מלך המשיח וסנחריב גוג ומגוג,

והוא לא עשה כן..."

חזקיהו המלך נמנע מלשבח את הקב"ה באופן מיוחד, דעתו היתה שעצם

לימוד התורה שלו הוא ביטוי רוחני מספיק ואין צורך בהכרת תודה

מיוחדת על הנס. הקב"ה שלל גישה זו, קבל את דבריה של מידת הדין

ומנע מחזקיהו את האפשרות להיות משיח, ומישראל את אפשרות הגאולה, כבר בדורו.

נזכה בעז"ה ליישם דרכה של תורה, הן בקבלתה מחדש ובהתחזקות

בלימודה והן בהכרת תודה ושבח על ההצלה וההרווחה. יתן ה' ויתקבצו

כל נדחי ישראל אל הר ה' בירושלים.